

د. بابتلورسولاق

494.342
B-273
494.342

~~494.342~~
6484

copy not done

494.342
B 20
PK

اوقوف قورالى

C. X.

e.x73
VI-1972

اصول صوتيه جولى مېن تارتىپ اېتىلگەن
قازاقچا الفبا

ГОС. БИБЛИОТЕКА
КССР ИРКА

مېرىچى كىتابخانا

باللاردا بول جولى باس داقتا
كىلىگىنىدە "تەكب" باھار ايازدا
بول جولى مېن باھارچانلان اوزگىرى كۆپ
سولاردى كۆرۈنۈش كۆزۈ قىلغىچە
داھالىق اوجىمىس چارقا كۆپىنچە ايتقان
جۇرگىنىدە ازمىپ تىكلىپ ايتقاندا
پ.

Handwritten scribble and stamp

ГОС. БИБЛИОТЕКА
КССР ИРКА

10767
Handwritten number in a box

Киргосиздательство
№ 18
Тираж 5000 экз

1972 г. Ф. В. 11

А.БАЙТҰРСҰНФ

ОҚҰУ ҚҰРАЛЫ

Усул сотие жолымен тәртіп етілген

ҚАЗАҚША ӘЛФБА

Бірінші кітап

Балалар! Бұл жол басы даналыққа.
Келіңдер, түсіп, байқап қаралық та!
Бұл жолмен бара жатқан өзіңдей көп,
Соларды көре тұра қалалық па?
Даналық — өшпес жарық, кетпес байлық,
Жүріңдер іздеп тауып алалық та!
Б.

Оренбург. 1921.
Тираж 50 000 экз.

Бұл әліфбадағы қай харіф қандай дыбыстың белгісі, олар қай орында қалай жазылмақшы нәм балалар әліфбаға түспей тұрып, дыбыспен қалай жаттықпақшы — бұлар жайын «Байаншы» деген кітапшадан қараңыз.

Бұрынғы 1 інші нәм 2 інші әліфба бір қосылып басылды.

а | р | з |*

А	а	а	а	
р	з	р	з	зар
		а	а	азар
ар	аз	ара	аза	араз

Ар, ара, араз, аз, аза, азар, зар

л | л* |

А	а	алар	ар	зар
л	ла	ара	арла	зарла
ал	ала	арал	арлар	зарлар

Ал, ала, алар, ар, ара, арал, арла,
арлар, аз, аза, азар, зар, зарла, зарлар.

с | س |

Ас	ал	саз
аса	ала	сазар
асар	алас	рас

*Бұл үш харіфті балаларға үйрету үшін әуелі нәрбірін бөлек-бөлек бір-бір жапырақ қағазға үлкен етіп жазу. Сонан соң «А»-дан бастап нәрбірін балаларға бөлек-бөлек көрсету. Балалар нәрбірін жаңылмайтын болып білген соң, әліфбаға қаратып оқыту. Бормен жазатын үлкен тақтай болса, нәрбірін бөлек-бөлек тақтайға жазып көрсетсе де болады.

*Бұл жерде айту керек: кей харіфлар келесі харіфлармен жалғасады, кей харіфлар жалғаспайды. «А», «р», «з» — жалғаспайтын харіфлар, «л» — жалғасатын харіф. Бұған харіф жалғарда құйрығын кесіп қысқартамыз. Мұнан басқа кейінгі жалғасатын харіфлар турасында да осыны айтарға.

сал	сас	сара
сала	саса	арлар
салар	сасар	арлас

Ас, аса, асар, ал, ала, алар, алас,
аласа, алса, саз, сазар, салар, салса, азар, азса.
Саз аз. Ас асар. Алса алар. Салса салар. Азса азар.

т ٚ

Ат	тар	тат
ата	тара	татар
атар	тарал	сат
таз	тас	сатар
таза	таса	артар
тазар	тасар	тартар

Тал, тала, талар, талас, тас, таса, тасала.
Арт, тарт, сарт, асыт, аста, астар, таста, тастар, тазар, тазарса.
Ат сат. Тал тарт. Ас асат.
Ат ала. Тас таза. Арал тар.
Татар ат сатар. Сарт алар.

о ۋ *

Ор	сор	ол
ора	сора	олар
орал	сорар	орлар
от	зор	тор
ота	зорла	торла
отар	зорлар	торлар

* «О» сөз басында келсе алдына тайақ қойылады: бұл тайақ оқылмайды, сүйеу болу үшін қойылады демек керек.

Ор, орта, тор, торта, от, отас.
Тол, толас, ор, орлас, осал.
Ораз, орар, орас, солар, толар, тозар.
Ат озар. Тор тозар. Орта толар. Олар артар. Ол тартар. Ораз осал.
Орал орар.

Н Ұ

Он	нан	сона
тон	нар	сонар
зон	нанар	онан
ана	сан	оннан
тана	сана	тонар
сана	санар	тоннан

Асан, аран, нас, нар, арна, орна, ора, атан, отан, арлан, арзан, тарлан, зарлан, зорлан, сазан, тана, Татан, тарлан, тазалан.

Нан аз. Нар зор. Атан арзан. Он тана. Ат азар. Тон тозар. Асан атар. Атаннан нар зор. Асаннан Осан озар.

Қ Қ

Ақ	сақ	қол
оқ	сақа	қола
оқа	сақал	қолқа
тақ	қат	қала
тақа	қатал	қалқа
тақал	қатар	қалқан

Қаз, қаза, қазан, қазақ, қос, қосар, қосақ, қарал, қатал, қатар, қарас, қарта, қасқа, тасқа, асқан, тасқан, тоқта, ноқта, соқ, соқта, тақта, тарақ, талақ, қалақ.

Қар ақ. Қарт сақ. Қазан қара. Қазақ тоқ. Қос аласа. Қонақ қонар. Ақ қара аралас. Қазақ, татар қаралас.

б б

Об	сап	бар
оба	саба	албар
обал	сабан	азбар
бал	бор	қан
бала	бора	қанба
балалар	боран	қанбас

Қаб, қабар, қабан, арба, балта, бата, бота, болат, боран, бас, базар, қазар, басқа, босқа, батқан, баққан, табқан, атқан, аққан, сатқан, қаққан.

Ат албар. Нар бота. Болат балта. Нан қалта. Қар борар. Боран болар. Боқан бақан алар. Қоқал сабан салар.

ү ұ *

Біру ¹	қорқу	сұр
азу	қотару	сұра
алу	тарату	сұран
табу	ұр	құл
тану	ұл	құла
тасу	ұн	құлан

Тұр, тұра, тұрақ, құр, құрақ, құлақ, ұлтан, құлат, ұзақ, тұзақ, құнан, сұлу, тұру, ұру, ұлу, бұру.

Ат ару. Тон тозу. Қазан асу. Ас салу. Ат құла. Бақан құлар. Құнан аттан арзан. Қар бораса бұрқақ болар.

ж ж

Жан	жол	таж
жаңа	жола	жат
жанар	жолақ	жатақ

* «О» турасында айтқанды мұнда да айтарға керек. Яғни, «ү» алдында тайақ сүйеу үшін қойылады деп.

¹ Түпнұсқа бойынша берілді. — ред.

жар	жұл	алжу
ажар	жұлқу	олжа
қажар	жұлқар	болжа

Жаз, жаза, жазу, жұт, жұрт, жорт, жас, жаса, жасақ, жол, жота, жоба, жосбар, жанжақ, жантақ, жар жақ, жалтақ, жұнар², жұлқар.

От жанар. Ат жатар. Қар жоқ. Қанжар қару. Жатқан жатақ. Жатақ атақ. Жұрт жатқан. Жанжақта³ от жоқ.

ш ҫ

Аш	Алаш	ашу
аша	алаша	ұшу
ашар	араша	шашу
шал	қаш	шортан
шала	қашу	шолақ
шалаш	қашан	шошақ

Жақ, шақ, жоқ, шоқ, жана, шана, жолақ, шолақ, жала, шала, ақша, бақша, арша, шоқша, құлаш, қошқар, шошқа, ошақ, шашақ, құшақ.

Ашу бас. Шашу шаш. Шолақ шаш. Жолақ алаша. Шал шаршар. Шабан ат. Қара шана. Он құлаш арқан. Он құшақ арша. Бұл ақ шабақ, ол шортан.

ы ҫ *

Ары	алты	ық
арық	алтын	ыс
азы ⁴	салқы	ырыс
азық	салқын	қын

² Осы нұсқада ғана «жұнар», 1922, 1923, 1925 жылғы нұсқаларда «жұтар» болып келген. — ред.

³ Түпнұсқа бойынша берілді. — ред.

* «Ы» сөздің басқы буынында жазылмайды, оның сүйеніш тайағы ғана жазылады. Тайақ «ы» жазылмаса да оның барлығын көрсетеді деп балаларға түсіндіру.

⁴ «Оқу құралының» 1923 жылдан кейін жарық көрген нұсқаларында «ы» әрпіне берілген мысалдар да өзгеше. Басқа әріптерге берілген мысалдар да ұқсамайды. Осы тұрғыдан алғанда, «Оқу құралының» 1923 жылдан кейін жарық көрген нұсқаларын біршама кемелденген нұсқа деп қарап, ғылыми басылымдарда арнайы түсініктер беріп отырған жөн. — ред.

қаны	жырт	қына
қанық	жыртық	қыны

Балшы, балшық, табы, табын, жыл, жылы, құл, құлы, жалқы, балы, балық, қызы, қызық, жақсы, бақсы.

Ол балшы. Бал асық алшы. Жылқы арық. От жақ. Балшы бал ашар. Балықшы балық алар. Қатын қабық аршыр. Қыс жақсы, астық арзан.

М Ә

Там	мас	алма
тама	маса	алмас
тамақ	масақ	алмақ
шам	мол	мық
шама	молы	мұз
шамалы	молық	мұрт ⁵

Мал, малы, малшы, тамыр, тамыз, құм, құман, құмақ, марқа, малта, мақта, мақбал, марал, жұмсақ, мыс, мысты, мысқыл, мысық, қамыс, таныс.

Мал аман. Мас жаман. Тамшы тamar. Малта ашшы. Алтын салмақты. Мамық жұмсақ. Сырмақ қатты. Балық қармақ қабар.

Ғ Ғ⁶

аға	шағым	алғыр
ағар	сағым	шалғыр
ағаш	сағақ	жалғыз
таға	ағын	алған
тағар	арғын	қалған
таған	тарғыл	жалған

⁵ «Оқу құралының» 1923 жылдан кейін жарық көрген нұсқаларында «м» әрпінің әліпби тәртібіндегі орны 1921 жылғы осы нұсқамен (1921, Орынбор) ұқсамайды. Және «м» әрпіне берілген мысалдарында да айырмашылықтар бар. — ред.

⁶ Ахмет Байтұрсынұлының төте жазуында 1924 жылға дейін «ғ» әрпінің орнына «ғ̣» (нүктелі) қолданылып келді. 1924 жылдан кейін «ғ» әрпінің орнына «ғ» (нүктесіз) қолданылды. — ред.

Ырғу, қарғу, алғырт, салғырт, қарғыт, таған, тарғақ, қарға, шағала, қызғыш, қарағұс⁷, тағы, тамағы, жабағы, тоғыз, нығыз, нағыз.

Ат тағалат! Жорға жорғалат! Оған қарама! Маған қара! Оған он жас, бұған тоғыз. Ол олақ, бұл жазғыш.

д ɔ

ада	доға	алды
адам	доғар	қалды
адал	доғала	барды
адас	жылда	балдақ
адым	жылдар	балдыр
адыр	жылдам	сандық

Дақ, дала, дара, дана, дабыс, дыбыс, ыдыс.

Қадам, қадақ, одақ, қарындас, қарындаш, құда, құдаша, құрдас, құндақ, құмдақ.

Ер адам. Дабыл жол. Жылдам жазу. Олар адас. Бұлар құрдас. Малды малшы бағады. Бала қармақ салды, алты балық алды.

п ɸ

ап	арпа	пұл
апа	пара	16 пұд
апан	тапал	тарпу
оп	доп	ақпан
опа	топ	қақпан
опала	топыр	балапан

Алап, далап, шалап, қап, қапшық, шап, шапан, шапыраш, жапырақ, сопақ, соқпақ, сорпа, аспан, жалпақ, қалпақ, аппақ, топас, торпақ, ұрпақ.

Аққу аппақ. Шапан шапшақ. Аспан ашық. Қора батпақ. Жас жапырақ. Қара топырақ. Аспан зор. Қапаш аласа. Арпа астық. Сорпа тамақ.

⁷ Қарағұс - түпнұсқа бойынша берілді. — ред.

Ң

аң	оң	шаң
аңы	оңы	шаңы
аңға	оңды	шаңдақ
таң	соң	мұң
таңы	соңы	мұңды
таңда	соңғы	мұңдас

Ың-жың, мың, жаңа, жаңар, оңғақ, тоңғақ, шың, шыңы, шыңда, тың, тыңы, тыңда, қаңбақ, жаңғақ, қоң, қоңыр, қоңыз, доңыз, шаңырақ.

Қасқыр аң. Дала шаң. Бала тоңды, мата оңды⁸. Ат маңқа. Асық оңқа. Шапан жаңа. Оның аты Оңғар. Мұның аты Мыңжасар.

Й

ай	ой	айу
айа ⁹	ойла	байу
айаз	ойлан	тайу
тай	бой	қи
тайа	бойа	қисық
тайар	бойақ	қиын

Бай, май, шай, жай, байқа, шайқа, айқай, қайқы, ойан, ойна, ойнар, жи, жина, жиын, жимақ, қимақ, қайсы, қайшы, айту, айтақ, аймақ, тайлақ, тайғақ.

Ай жарық. Айаз мықты. Шай сұйық. Қайшы құрал. Тоғай толған жылқы. Сай малға сайа болады. Құм жыйылып тас болмас. Айу ағаш сайалайды¹⁰.

у*11 12

⁸ 1914 жылғы «Оқу құралында» осы сөздерден кейін «Жер тоң. Жел оң» деген сөздер бар. Осы (1921, Орынбор) нұсқадан бастап кейінгі нұсқаларында ол тіркестер жоқ. — ред.

⁹ Түпнұсқа бойынша берілді. — ред.

¹⁰ Түпнұсқа бойынша берілді. — ред.

¹¹ «Оқу құралының» 1923 жылдан кейін жарық көрген нұсқаларында «у» әрпі оқулықтың басқы бөлімдерінде берілген. Яғни «б» әрпінен кейін, оқулықтың 11 бетінде берілген. Сондай-ақ «у» әрпіне берілген мысалдар да өзгеше. — ред.

¹² «ү» мен «у» дыбыстары үшін, бір ғана «ј» әрпі берілген. 1924 жылдан бастап «ү» үшін осындағы «ј», «у» үшін «ј» (үш нүктелі) әрпі қолданылған. — ред.

¹³ Дауысты дыбыстардың соңында «у» жарты дауысты болады. Мысалы: саула деген сөзде үш буын емес, екі буын.

ау	ауған	суыр
ауыз	жауған	суық
бау	айау	жуық
бауыр	тайау ¹³	уық
жау	буаз	уыз
жауын	уақ	уыс

Ау сал. Балық аула. Қой сау. Қар жауар. Қолың жу. Ақ жаулық. Қоңыр саулық.

Асау тай. Жуан қарағай. Асқар тау. Жауын жауып тұр. Таудан бұлақ ағады. Саулық сауын болады. Қалауын тапса, қар жанар.

Ө ӨҰ *

ор	тон	боз
өр	төн	бөз
он	жон	тоз
өн	жөн	төз
оң	соз	тор
өң	сөз	төр

Тос — төс; тол — төл; бол — бөл;

Қамыс ор. Қамшы өр. Тайыз ор. Өр суат. Он асық¹⁴. Өс-өн. Оң айақ. Жақсы өң. Құба жон. Барар жөн. Қолың соз. Рас сөз. Боз ат. Ақ бөз. Қалың тоз. Шығынға төз. Тор басқа, төр басқа.

Ү ҮӘ

ҮР	тҮР	жүру
үр	түр	жүзу
үн	түс	өсу

¹³ Түпнұсқа бойынша берілді. — ред.

* «ө» Бұл жіңішкелік белгісі — дәйекші. Сөз алдында дәйекші тұрса, ол сөздің харіфлері жіңішке айтылады деп балаларға түсіндірерге керек.

¹⁴ 1914 жылы «Оқу құралында» бұл екі сөз берілмеген. — ред.

үн	түс	өну
түз	бұр	сүт
түз	бұр	сүрт

Бұру – бұру; тұру – тұру; үру – үру.

Допты үр. Отты үр. Ақ үн. Ашық үн. Түз басқа, түз басқа. Қараңғы түн. Тал түс. Ұнамсыз түр. Төрт түп ағаш.

Малшы мал бағып жүр. Он-он жүз болады. Маған жүру оңай, жүзу қиын.

і ғ

торы	жүн	түрлі
төрі	жүні	бүрлі
бозы	сүт	жүнді
бөзі	сүті	сүтті
жоны	түр	түсті
жөні	түрі	түрпі

Ін. Іні. Іс. Ісі. Тіс. Тісі¹⁵.

Атың торы. Үйдің төрі. Аттың бозы. Матаның бөзі. Жоны сұлу. Жөні түзу. Жүн қымбат. Сүт арзан. Бойау түрлі болады. Түрпі бүрлі болады. Ін тайыз. Ол аға, бұл іні болады. Тоғаның тілі болады.

ә іе

ән	тән	сән
әнім	тәнім	сәнім
әнің	тәнің	сәнің
әл	тәні	сәні
әлім	тәніміз	сәніміз
әлің	тәніңіз	сәніңіз

¹⁵ «Оқу құралының» 1923 жылдан кейін жарық көрген нұсқаларында бұл мысалдар басқаша берілген.

Дән, дәм, мән, дәл, дәнім, дәмім, мәнім, дәнің, дәмің, мәнің, мәс, мәсім, мәсің. Дәрі, дәрім, дәрің, дәрісі, мәніс, мәнісім, мәнісі, бәрі, бәріміз, бәріңіз. Әнді, тәнді, сәнді, дәнді, дәмді, әлді, әбдән, әрмән.

е Ұ Ө

ел	елек	менде
ер	ерте	сеңде
ез	езбе	терек
зер	зерле	жерде
бер	берме	әуе
жем	жеме	әуре

Мен, менде, менше, өре, төре, ес, есер, шеш, шеше, шешен, дем, демеу, бет, бес, еб, теб, төбет, бөтен, төмен, тебін, жебір, мес, месел, мешел, есеп, есен, семсер.

Дем ал. Атыңа жем ал. Жерде қар жұқа. Терезе терлеп тұр. Үш жеті — жиырма бір. Алты бес — отыз. Төрт жерде төртеу — нешеу болады?

к Ұ

ек	кел	керек
екі	кер	кезек
бек	кез	терек
бекін	кек	бекер
тік	кет	тірке
тіке	кем	күрке

Елек, есек, тезек, көрік, көлік, кәрі.

Екі теке. Жеті ешкі. Шелек ыдыс. Терек ағаш. Есек көлік. Шешек ауруы.

Күн шықты. Тұман сырылды. Әкем кентке кетті, кешке келер. Серке секіреді. Келіншек тезек тереді. Киік орғиды. Теке қарғиды. Кеме жүзеді. Күйкентай ұшады. Кесірткі жорғалайды.

г ګ

көк	жік	еге
көгі	жігі	егер
түк	тік	егін
түгі	тігі	жігер
тек	ек	жегін
тегі	егу	жегу

Көп жүрген білмес, көп көрген білер. Түбі бірге түтпейді. Ексең егін, ішерсің тегін. Бүлген¹⁶ елден бүлдірге алма. Жүрген айаққа жөргем ілінеді. Бір көрген біліс, екі көрген таныс. Көрдім деген көп сөз, көрмедім деген бір сөз. Төсегіңе қарап айағыңды көсіл¹⁷.

¹⁶ Түпнұсқа бойынша берілді. — ред.

¹⁷ Түпнұсқаға сәйкес берілді. — ред.

ТАМАҚТАР-СУСЫНДАР.

Нан, ет, тары, сөк, құймақ, бөртпе, құрт, ірімшік, жент, малта, бауырсақ, жалпақ нан, қуырдақ, сорпа, көже, қатық, айран, сүт, қымыз, саумал, шай, қант, шалап, томыртқа.

ДЕНЕ МҮШЕЛЕРІ.

Бас, мойын, кеуде, қол, аяқ, көз, құлақ, мұрын, ауыз, маңдай, иек, тіл, тіс, көкірек, өкпе, бауыр, жүрек, қолқа, қарын, ішек, ұл-табар, бүйен, сан, жанбас, сирақ, бақай, иін, қар, білек, саусақ, бармақ.

Құлақ екеу, ауыз бір,
Ол не үшін бұлай?
Көп тыңдап, аз сөйлеуге
Жаратқаны ол солай.

Ауыз біреу, қол екеу,
Ол не үшін бұлай?
Көп көріп, аз айтуға
Жаратқаны ол солай.

Ауыз біреу, қол екеу,
Ол не үшін бұлай?
Көп жұмысшы, аз жеуші
Жаратқаны ол солай.

ҮЙ САЙМАНДАРЫ.

Шаңырақ, уық, кереге, есік, босаға, таяныш, маңдайша, сықырлауық, табалдырық, түндік, үзік, дөдеге, туырлық, ірге, бақан, бас-құр, таңғыш, желбау, түндік-бау, белдеу.

ЫДЫС-АЯҚ.

Қазан, тегене, шара, табақ, аяқ, тостаған, кесе, шыны-аяқ, тас-табақ,

құман, шәйнек, шелек, күбі, астау, сапты-аяқ, шөміш, ожау, бақыраш, қасық, саба, торсық, мес, сүйретпе, көнек, қауға, қап, аяқ-қап, баспақ, дорба, талыс, қоржын, оқшантай.

МАЛДАР АТЫ.

Түйелер: бура, атан, лөк, нар, қоспақ, інген, құнанша, буыршын, тайлақ, бота.

Жылқылар: айғыр, ат, бие, бесті, дөнен, құнан, тай, құлын, байтал, дөнежін-байтал, құнажын-байтал, сәурік, қулық, бедеу.

Сиырлар: бұқа, өгіз, құнан-өгіз, дөнен-өгіз, дөнежін сиыр, құнажын-сиыр, қашар, тайынша, бұзау, торпақ, баспақ.

Қойлар: қошқар, азбан, саулық, тұсақ, ісек, бойдақ, тоқты, марқа, қозы.

Ешкілер: теке, серке, серкеш, туша, шыбыш, лақ.

Адам сөйлейді. Түйе боздайды. Жылқы кісінейді. Сиыр мөңірейді. Қой мен ешкі маңырайды. Ит үреді. Мысық мияулайды.

МАЛДАН БАСҚА ТӨРТ АЯҚТЫЛАР.

Ит, мысық, тышқан, күзен, тиін, қарсақ, борсық, қос-аяқ, аю, жолбарыс, арыстан, киік, марал, бұғы, құлан, құлжа, бөкен.

ҚҰСТАР.

Бүркіт, тұйғын, сұңқар, қаршыға, қырғи, ителгі, лашын, тұрымтай, жағалтай, күйкентай, бөктергі, кез құйрық, құладын, қарға, таған, сауысқан, аққу, қаз, дуадақ, тырна, үйрек, көк-құтан, қырғауыл, қасқалдақ, безгелдек, шіл, бөдене, бұлдырық, торғай, үкі, жапалақ, байғыз, көкек, көгершін, қарлығаш, тарғақ, қызғыш, ұқбақ, бір-қазан, шағала, балшықшы, жылқышы.

БАҚА-ШАЯН.

Жылан, кесірткі, көл-бақа, құр-бақа, тас-бақа.

ҚҰРТ-ҚҰМЫРСҚА.

Қоңыз, бүйі, шаян, көбелек, маса, шыбын, шіркей, сона, бүгелек, өрмекші, шегіртке, құрт, құмырсқа, ара, инелік.

ЖЕР ТҮГІНІҢ АТТАРЫ.

Ағаштар: қарағай, қайың, емен, терек, қара-ағаш, жиде, тал, жыңғыл, мойыл, тобылғы, арша, ырғай, сексеуіл, ұшқат, ит-мұрын, қараған.

Шөп-шөлеңдер: қамыс, қоға, қурай, ала бота, қара-сора, қаңбақ, шағыр, шілік, жоңышқа, бидайық, көде, селеу, тарлау, бетеге, қара-өлең, қияқ, жантақ, ошаған, ши, балдырған, баялыш, сасыр, көкбек, жусан, киік-оты, қымыздық, жуа, буылдық, қырық-буын, қына, қаз оты, қаз қоға, май өлең, ажырық, мия, есек мия.

ЖЕР ЖҮЗІНІҢ АТТАРЫ.

Тау, адыр, қыр, жон, жота, дөң, төбе, төмпе, шоқы, қабақ, жар, ой, жазық, дала, сай, жыра, жылға, шың, томар, жарық. Теңіз, көл, сор, өзен, өзек, қопа, шұңқыр, қара-су, бұлақ.

САН.

Бір, екі, үш, төрт, бес, алты, жеті, сегіз, тоғыз, он, жиырма, отыз, қырық, елу, алпыс, жетпіс, сексен, тоқсан, жүз, мың.

ЖАҢЫЛТПАШ.

Қосет атам ет асатар, ет асатса бес асатар (үш рет шапшаң айтарға)²⁰.

ЖҰМБАҚ.

Айдалада ақ сандық, аузы, мұрны жоқ сандық. Қатар-қатар тас қойдым, жирен атты бос қойдым.

Үй артында бүкір терек, күресуге кісі керек.

Ерте тұрдым, екі айыр жолға түстім. Жалт-жұлт етеді, жалмай жұтады. Ти десем тимейді, тиме десем тиеді. Ерте тұрдым, алып ұрдым. Қара сиырым қарап тұр, қызыл сиырым жалап тұр. Екі аяғы бар, талдан таяғы бар, арқасында құйрығы бар, төреден бұйрығы бар.

²⁰ 1923 жылдан кейінгі «Оқу құралында» осыған қоса басқа жаңылтпаштар берілген. — ред.

МАҚАЛДАР.

Оқу — білім азығы, білім — ырыс қазығы. Жасыңда қалжың болсаң, өскенде мылжың боларсың.

Ойнап сөйлесең де, ойлап сөйле.

Ақыл — жас ұланнан, жүйрік — тай-құнаннан. Ат болар тай саяққа үйір, адам болар бала қонаққа үйір.

Білім жұғысады, ырыс ауысады.

Білегі толық бірді жығады, білімі толық мыңды жығады. Ашу келсе, ақыл кетер, ашудан ақыл көп болса, ашу не етер?

Ақпа құлаққа айтсаң, ағып кетер, құйма құлаққа айтсаң, құйып алар.

Екпей егін шықпас, үйренбей білім жұқпас.

БІЗДІҢ ҮЙ.

Біздің үйдің адамы бесеу: әкем, әжем, бір апа, бір қарындасым бар, аға-інім жоқ. Мен тоғыздамын. Апам менен төрт жас үлкен. Қарындасым менен екі жас кіші. Әкем түз шаруасын істейді. Әжем менен апам үй шаруасын істейді. Қарындасым мен екеуміз оқу үйреніп жүрміз.

МЕН ҚАЛАЙ ОҚУҒА БАРДЫМ.

Менің Әбіш деген құрдасым бар еді. Әкесі оны оқуға берді. Бір күні ойнайын деп бардым. Әбіш кітап оқып отыр екен. Тыңдасам кітабында жұмбақ, мақал, өлең басқа да жақсы сөздер көп екен. Оқу үйренсем мен де сондай оқыр едім деп ойға қалдым. Үйге қайтып келдім, оқуға барамын дедім, әкем мен әжем бұл ойымды ұнатты, ертеңіне әкем оқуға апарып берді.

ӨТІРІК ӨЛЕҢДЕР.

Беріпті бақа қызын көбелекке,
Жүріпті қара шыбын жеңгелікке,
Бір туын құмырсқаның ұстап сойып,
Той қылып, ат шаптырды төңірекке.

Айдадым жылқы қылып отыз түлкі,
Борсықты ұстап мінсең аттың мүлкі.
Ішінде топ кісінің жығып кетіп,
Қылдың ғой, ойбай, қарсақ, мені күлкі.

Күмістен ақ тышқанға таға қылдым,
Терісінен көр тышқанның жаға қылдым.
Терісін сар масаның жыртпай сойып,
Жыйындық он бес қарыс саба қылдым.
Жыйылып тоғыз жігіт көтере алмай,
Қылмасқа енді саба тоба қылдым.

ШЫН ӨЛЕҢДЕР.

Балалық күй

Жаратқан баршамызды адам қылып,
Туғанда түк білмейтін надан қылып.
Алты айда еңбектеуге шама келіп,
Талпындық жыл толғанда қаз-қаз тұрып.

Қаз тұрып аяқ бастық апыл-тапыл,
Тән нашар, жоқ есепте ес пен ақыл.
Анадан емшек еміп, түсін танып,
Байқадық онан басқа кімдер жақын.

Тіл шықты келген кезде екі жасқа,
Қоса алмай сөзді айта алдық басқа-басқа.
Бір қасық, бір тостаған арнап алып,
Таластық үлкендермен ішер асқа,

Төрт-бесте талап қылдық асық жинап,
Жүгірдім жалаң аяқ жанды қинап,
Боқтасып, көрінгенді боқпен атып,
Ретке кіре алмадық кісі сыйлап²¹.

²¹ «Оқу құралының» 1912, 1913 жылғы нұсқаларының бірінші бөлімі осы мазмұнмен аяқталады. Екінші бөлімі бөлек оқулық ретінде берілген. 1914 жылдан бастап екі бөлімі біріктірілген. — ред.

ӨЗГЕ ТІЛДЕРДЕГІ ДЫБЫСТАРДЫҢ ТАҢБАЛАРЫ.

ش ۛ²² III

كشى = كسى	تابس = تابش	آس = آش
اپسك = اپشك	قامس = قامش	باس = باش
بپسك = بپشك	قس = قش	تاس = تاش
ءپشورۇۇ = ءپشورۇۇ	تس = ت	قاس = قاش
ءتوشورۇۇ = ءتوشورۇۇ	قوس = قوش	سول = شول
بوسقا = بوشقا	ءتوس = ءتوش	سولاي = شولاي
سپكهر = شپكهر	ءاس = ءاش	سورپا = شورپا

Ас = аш
 бас = баш
 тас = таш
 қас = қаш
 сол = шол
 солай = шолай
 сорпа = шорпа

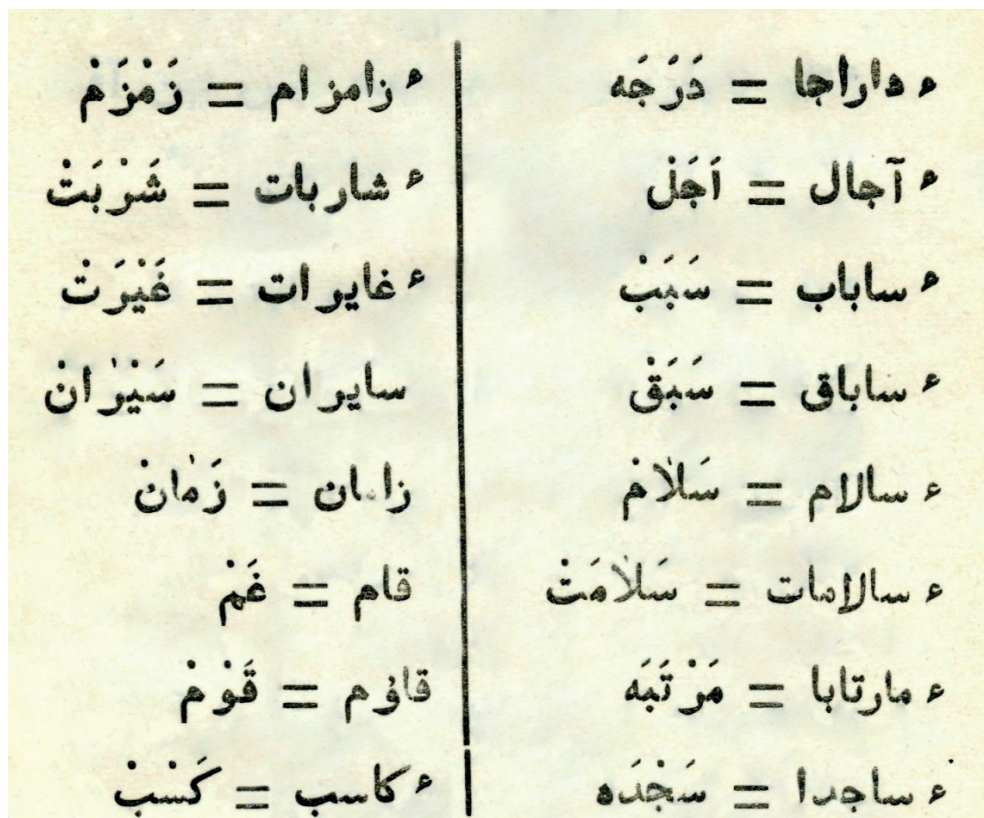
табыс = табыш
 қамыс = қамыш
 қыс = қыш
 тыс = тыш
 құс = құш
 түс = түш
 іс = іш

кісі = кіші
 есік = ешік
 бесік = бешік
 пісіру = пішіру
 түсіру = түшіру
 босқа = бошқа
 секер = шекер

Қыс суық = Қыш суық. Бала бесікте = Бала бешікте. Қара қас = Қара қаш. Солай сөйле = Шолай сөйле. Табыс көп = Табыш көп. Қамыс аз = Қамыш аз. Құс ұшты = Құш ұшты; Іссіз босқа қыдырма = ішсіз бошқа қыдырма.

²² Бұл жерде А.Байтұрсынұлы қазақтың «с» дыбысы орнына басқа түріктер «ч» деп дыбыстайтынын ескеріп, сол «ч» дыбысы үшін «ش» әрпін алады. Кейін 1924 жылдан бастап қазақтың төл «ш» дыбысы үшін осы «ش» әрпін алады. — ред.

*) ۲۲

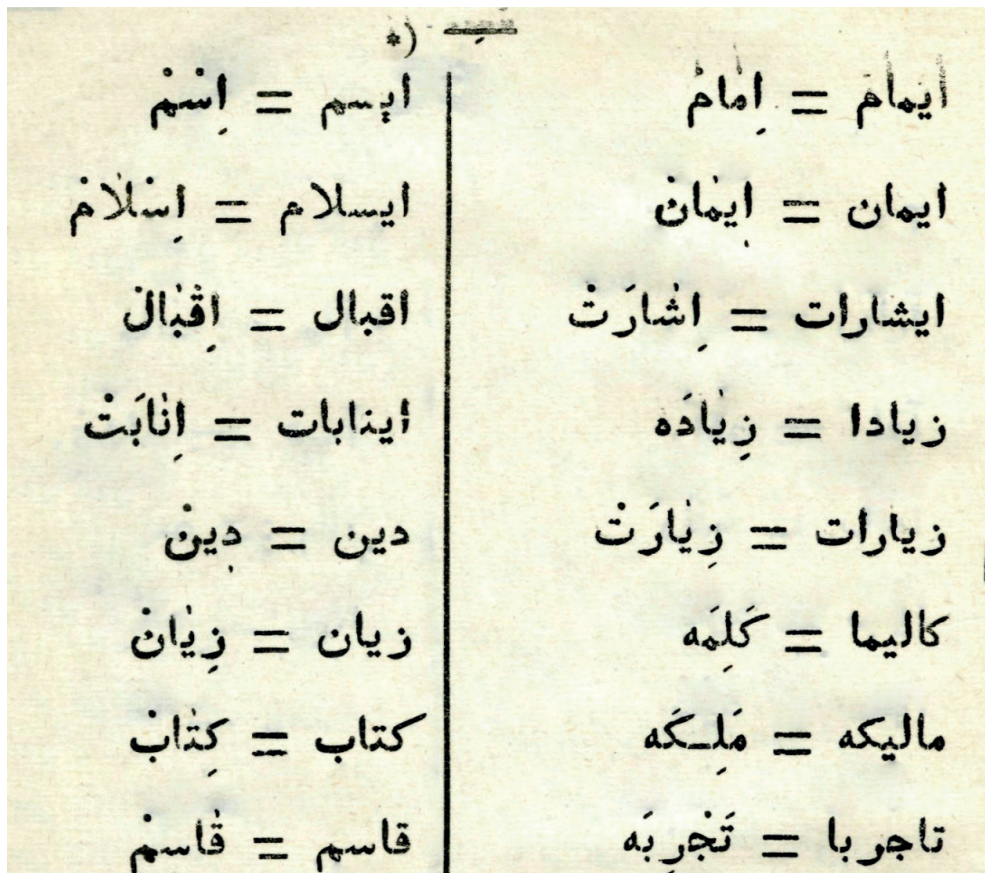

Дәрәжә = даража
 әжал = ажал
 сәбәп = сабаб
 сәбақ = сабақ
 сәләм = салам
 сәләмат = саламат
 мәртәбә = мартаба
 сәждә = сажда

зәмзәм = замзам
 шәрбәт = шарбат
 ғәйрат = ғайрат
 сайран = сайран
 заман = заман
 қам = ғам
 қауым = қаум
 кәсіб = касб

Биік даража. Төмен даража. Ажал аямайды. Сабапсыз сабақтан қалма. Мен далада сайран еттім. Салам десе саламат болсын. Осы заман, қандай заман? Саждаға басты екі мартаба қояды. Мен замзам іштім.

* Ғарабшада осы дыбыстардың харыфлары жазылмайды; олардың орнына һәр түрлі белгілер қойылады. Мысалы: «ء» жіңішке, «أ» орнына қойылады; «~» жуан һәм ұзын айтылған «أ» орнына қойылады. «'» дауысты хәріф жоқтығын көрсетеді. — ред.

*) : :

имам = имам
иман = иман
ишарат = ишарат
зиада = зиада
зиарат = зиарат
Кәлима = калима
Мәлике = Мәлика
тажриба = тәжриба

есім = исм
ислам = ислам
ықпал = иқбал
инабат = инабат
дін = дин
зиан = зиан
кітаб = китаб
қасым = қасим

Имам иман айтып отыр. Ол көзімен ишарат қылды. Көп кісіге зиарат еттім. Еткен тажрибам тура келді. Баласына Қасым деп исм қойды.

* Бұл «ы» орнына қойылатын белгі. — ред.

Оның осы күні ықбалы жүріп тұр. Жел қибла жаққа шықты. Біз ислам дініндеміз. Жақсы кітабды көп оқы, зиян болмас.

ء مۇبتالا = مَبْتَلَا	قۇربان = قُرْبَان
ء مۇبارك = مَبَارِك	قۇمار = قُمْار
مۇسلىم = مُسْلِم	قۇدرەت = قُدْرَت
مۇشكۇل = مُشْكَل	ء مۇدام = مُدَام
شۇغۇل = شُغْل	ء راسۇل = رَسُوْل
شۇكر = شُكْر	مۇرسال = مُرْسَل
سۇنبۇل = سُنْبُل	مۇمكن = مُمْكِن
سۇنبۇلە = سُنْبُلَة	ء مۇسۇلمان = مُسْلِمَان

құрбан = құрбан
құмар = құмар
құдірет = құдрат
мүдәм = мұдам
рәсүл = расул
мұрсал = мурсал
мүмкін = мүмкин
мүсұлман = муслман

мұбтала = мубтала
мұбәрәк = мубарак
мүслм = муслим
мүшкүл = мушкул
шұғұл = шуғул
шүкір = шукур
сүнбүл = сунбул
сүнбүле = сунбула

Құрбаңдқ қабул болсын. Қумар-пазлқ жақсы емес. Мурсал пайғамбар деген сөз. Муслим, муслман ислам дініндегі кісі. Мубтала болған адамдар көп. Барына шукур ет. Сунбул шашты. Сунбула туса су суыр.

ع ۲۳ Ғ

ع آلی = علی	آراب = عرب
ع آلم = عالم	آرابی = عربي
ع آسқ = عاشق	آقل = عقل
ع الم = علم	آمال = عمل
ع الاج = علاج	آيب = عيب
ع اوامر = عمر	آيت = عید
ع آر = ار	ع آدل = عادل
ع دؤوا = دعا	آدهت = عادت

араб = ғараб
 араби = ғараби
 ақыл = ғақл
 амал = ғамал
 айып = ғайб
 айт = ғайд
 әділ = ғадил
 әдет = ғадат

Әлі = Ғали
 әлім = ғалим
 асық = ғашқ
 ілім = ғилм
 лаж = ғилаж
 өмір = ғумур
 ар = ғар
 дуа = дуға

Қазақ тілінде ғараб сөзі көп. Ғараби сөздер: ғақл, ғамал, ғайп, ғайд, ғадил, ғадат, ғали, ғалм, ғашқ, ғалм, ғилаж, ғумур, ғар, дуға, ғам, ғажап, сағат, шарифат мұнан басқалары бар. Ғараби сөздерді аст, үст үтүр, сәкін қойып жазамыз.

²³ Араб тіліндегі «ғ» дыбысының орнына пайдаланған осы «ع» әрпін алады. Ал, қазақтың «ғ» дыбысына «غ» (нүктелі) әрпін қолданды. Кейін А.Байтұрсынұлы қазақтың төл «ғ» дыбысына осы нүктесіз «ع» әрпін қолданады. Яғни 1924 жылаға дейін қазақтың төл «ғ» дыбысы үшін «غ» (нүктелі) қолданылса, 1924 жылдан кейін «ع» (нүктесіз) қолданылды. — ред.

Ф ф ف

پارق = فَرْق	آپات = آفت
قورپ = عَرْف	قاب تاوی = قاف تاوی
شاپاق = شَفَق	پل = فیل
پاقور = فَقِير	اوپات = وِفات
مۇپتى = مَفْتى	قاپل = غافل
مۇساپر = مُسافر	ساپار = سَفَر
پارسى = فارسی	كاپر = كافر
پارمان = فرمان	پكر = فِكْر

апат = афат
 Қап тауы = Қаф тауы
 піл = фил
 опат = уфат
 қапыл = ғафил
 сапар = сафар
 кәпір = кафир
 пікір = фикур

парық = фарқ
 құрып = гурф
 шапақ = шафақ
 пақыр = фақир
 мүпти = муфти
 мүсәпір = мусафир
 парсы = фарси
 пәрмән = фарман

Афат соққандай болды. Қаф тауы ертегіде көп сөйленеді. Аяқтының зоры фил. Офат болды деген өлді деген сөз. Фақирға қарасу керек. Шафақ нұрын шашып тұр. Жаманның фикрі жаман болады. Қазақ тілінде фарсы сөздер де көп.

ص س

مسر = مِصر	ساف = صَاف
سوپی = صُوفی	آسل = آصل
سپیات = صِفَت	سایبی = صَبِی
ماقسود = مَقْصُود	سۇورهت = صُورَت
ساللوات = صَلَوَات	سابر صَبْر
سالسال = صَلَّصَل	ساداқа = صَدَقَه
ناسارا = نَصَارا	ناقس = نَاقِص
نۇقسان = نَقْصَان	ناسب = نَصِيب

Саф = саф
 асыл = асл
 сәбій = саби
 сүүрет = сурат
 сабыр = сабр
 садақа = садақа
 нақыс = нақис
 нәсіп = насиб

Мысыр = Миср
 сопы = суфи
 сипат = сифат
 мақсұд = мақсуд
 салауат = салауат
 салсал = салсал
 насара = насара
 нұқсан = нуқсан

Саф алтыннан істелген сақина. Оның аслы жақсы. Сабр түбі сары алтын. Садақанды сауда бер. Ісі жарым нақистау өзі. Сұрай-сұрай Мисрға да барады. Адал софы аз, арам софы көп. Мынаның сифаты сұлу екен. Пайғамбарымызға салауат оқимыз.

X x خ

قابار = خَبَر	قال = خال
بۇقارا = بُخَارَا	قانم = خانم
نۇسقا = نُسخَه	قاتم = خَتْم
قاسته = خَسْتَه	قون = خُون
نارق = نَرخ	قودای = خُدای
ماقلوق = مَخْلُوق	قاوپ = خَوْف
قاراجات = خَرَاجَت	قالق = خَلْق
قانجار = خَنْجَر	قولق = خُلُق

Қал = хал
қаным = ханм
қатым = хатм
құн = хун
Құдай = Худай
қауп = хауф
халық = халқ
құлық = хулқ

қабар = хабар
бұқара = бухара
нұсқа = нусха
қасте = хаста
нарық = нарх
мақлұқ = махлуқ
қаражат = харажат
қанжар = ханжар

Тайдың иығында халы бар. Хан, ханым, ханша — бәрін ханзадаларымыз дейміз. Хатм ету — бітіру. Кісі өлтірген құн төлейді. Барша ғаламды Құдай жаратқан. Бұзық адамнан хауф көп. Дүниеде түрлі-түрлі халқ бар.

Х х ح

قاسرەت = حَسْرَت	آرام = حَرَام
قايران = حَيْرَان	ء آل = حَال
قامزا = حَمَزَه	ء آكم = حَاكِم
قاميد = حَمِيد	آيوان = حَيْوَان
آقمەت = آخَمَد	ء اوت = حُوت
راقمەت = رَحْمَت	ء آجەت = حَاجَت
سالىق = صَالِح	قورمەت = حُرْمَت
ناسيقات = نَصِيحَت	نافاق = نَافِق

Арам = харам
 әл = хәл
 әкім = хақим
 айуан = хайуан
 үт = хут
 әжет = хажат
 құрмет = хурмат
 нақақ = нахақ

қасірет = хасрат
 қайран = хайран
 қамза = хамза
 Қамид = Хамид
 Ақмет = Ахмад
 рақмет = рахмат
 салық = салих
 насиқат = насихат

Харам істен сақтан. Хал жақсы ма? Хақим ғадил болса халқа рахат. Үй хайуандары: түйе, жылқы, сиыр, қой, ешкі, есек. Не нәрсе хажат? Өзгені хурматтесең өзіңді де хурматтер. Біреуге нахақ жала жаппа. Хамза, Хамид, Ахмад, Салих — адам аттары.

Т т ط

توپان = طوفان	قات = خَط
اوتان = وَطَن	شارت = شَرَط
قاتهر = خَاطِر	قاتا = خَطَا
باتل = باطِن	قاتار = قَطَار
قوتبا = خُطْبَه	تالاب = طَلَب
سولتان = سُلْطَان	تالاق = طَلَاق
سالтанат = سَلْطَنَات	тағам = طَاغَام
шайтан = شَيْطَان	тарап = طَرَف

Қат = хат
 шарт = шарт
 қата = хата
 қатар = қатар
 талаб = талаб
 талақ = талақ
 тағам = та'ам
 тарап = тараф

топан = туфан
 отан = уатан
 қатер = хатир
 батыл = батил
 құтба = хутба
 сұлтан = султан
 салтанат = салтанат
 шайтан = шайтан

Мен хат білемін. Мұның шарты қалай? Бұл сөз хата жазылған. Талап қылсаң табарсың. Тағамға отырыңыз! Бұл тарафта күн жылы болып тұр. Бұрынғы да туфан суы тасып, жер жүзіне жайылған. Ол сөз менің хатирменен шыққан екен.

Һ һ Һ

مور = مھر	آر = آر
زار = زھر	باغا = بھا
جاد = جھنڊ	آوھس = ھوس
جاغاز = جھاز	آلھك = ھلاك
ساباز = شاھباز	اونھر = ھنر
مېيرمان = مھربان	آزل = ھزل
مېيمان = مھمان	ءشار = شھر
دارھت = طھارت	ءشايت = شھيد
پاتسا = پادشاھ	آبات = ھببت

Ɖر = Һар
 баға = баһа
 әуес = һауас
 әлек = һалак
 өнер = һунар
 әзіл = һазл
 шәр = шаһар
 шәйт = шаһид
 айбат = һайбат

мөр = муһр
 зәр = заһар
 жәд = жаһд
 жағаз = жаһаз
 сабаз = шаһбаз
 мейірбан = миһрбан
 мейман = миһман
 дәрет = таһарат
 патса = падшаһ

Һар іске талаф керек. Кітаптың бағасы не? Жақсы сөзді жаттап алуға һауаспын. Әлін білмеген һалак. Һунарлі өрге жүзер. Хамза шаһарға кетті. Мысық һайбат шегіп тұр. Миһман таһарат алып отыр. Би билігіне муһр басты.

ض ز ظ

زارار = ضور	قازا = قضا
قازرهت = حضرت	قازى = قاضى
قدر = خضر	آزر = حاضر
آغزا = اعضا	آرز = عرض
رامازان = رمضان	قارز = قرض
آپزال = افضل	پارز = فرض
مازمون = مضمون	رزا = رضا

Қаза = қаза
 қазы = қази
 әзір = хазир
 арыз = 'арз
 қарыз = қарз
 парыз = фарз
 риза = риза

зарар = зарар
 қазірет = хазрат
 Қыдыр = Хизр
 ағза = а'за
 рамазан = рамазан
 апзал = афзал
 мазмұн = мазмун

Жүк ауырын нар көтереді. Қаза ауырын ер көтереді. Дауды қазы бітіреді. Мен хазир оқып отырмын. Ол хакімге фарз қылды. Қарз алсаң қайтар. Адамның мойынында қырық фарз бар. Мен саған бек ризамын. Рамадан ел аты. Рамазан ай аты.

ذ ز

ذات = ذَات	زات = ذَات
آذان = آذَان	آзан = آذَان
آذاب = آذَاب	آزاب = آذَاب
آنازر = آنَازِر	آنازر = آنَازِر
زاکر = ذَاكِر	زاکر = ذَاكِر

Зат = зат

азан = азан

азаб = азаб

назір = назр

зікір = зикр

зауық = зауқ

зейін = зийн

үзүр = 'узр

мәзір = ма'зур

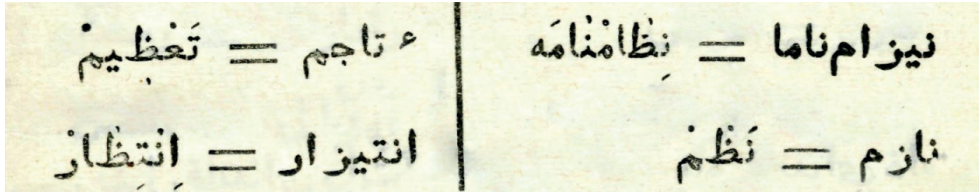
зәкір = закир

Бұл қандай зат? Жансыз зат. Анау қандай зат? Анау жанды зат. Азаншы азан айтып тұр. Бұл іс турасында көп азап шектім. Бір ақсарбас назр айт. Закир зикр айтып тұр. Ән мен күй зауқ үшін керек. Жақсы кітап оқысаң, жақсы сөзді тыңдасаң зийн артылады.

Ғұзрлы кісі намазды отырып оқыса да жарайды.

ظ ز

آعظام = آعْظَام	زالم = ظَالِم
آيدام = آيدَام	نازار = نَازِر
لپيز = لَپِيز	نيزام = نِيزَام

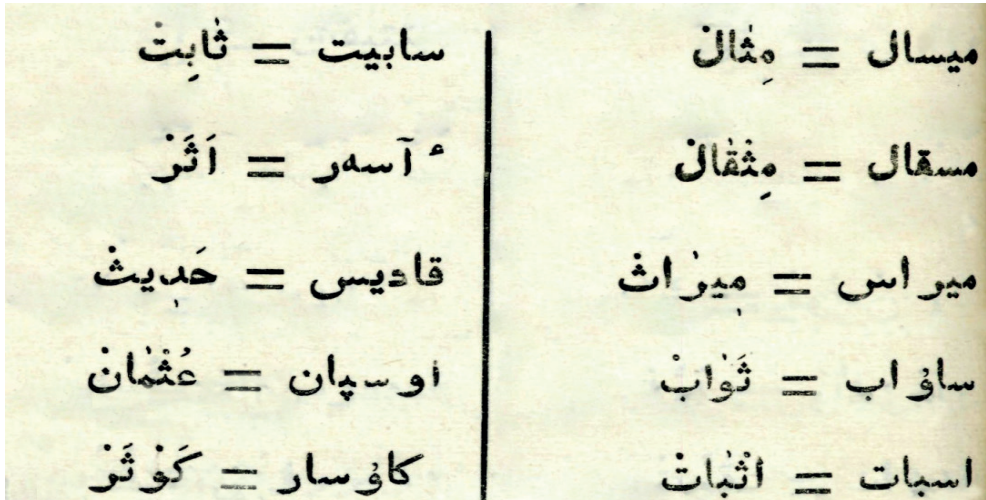

Залым = залим
назар = назар
низам = низам
низамнама = низамнама
назым = назм

ағзам = ағзам
имам = ағзам
липз = лафз
тәжім = тағзим
ынтызар = интизар

Залм мен жолдас болма! Мынау хатқа азырақ нэр салшы. Жаңа низам шығып ескі низам қалыпты. Мен низамнама сатып алдым. Менің ағам низам жазып жүр. Біз имам ағзам мазһабындамыз. Бір лафз шығаршы. Дауысыңды естуге ынтызармын.

ث س

Мысал = мисал
мысқал = мисқал
мирас = мирас
сауап = сауап
ысбат = исбат

сәбит = сабит
әсер = асар
қадис = хадис
Оспан = 'Усман
кәусәр = каусар

Тура сөйлемейтін жерде мисалмен сөйлейміз. Ауру батпандап кіріп, мисқалдап шығады. Мираc деп біреуден қалған мал һәм мүлікті айтады. Жақсы іс істеген сауап табады. Сабит исбат айтып һандырды. Қымыздың асары білінді. Ғусман үшінші халифаның иcмі.

ء ء ء

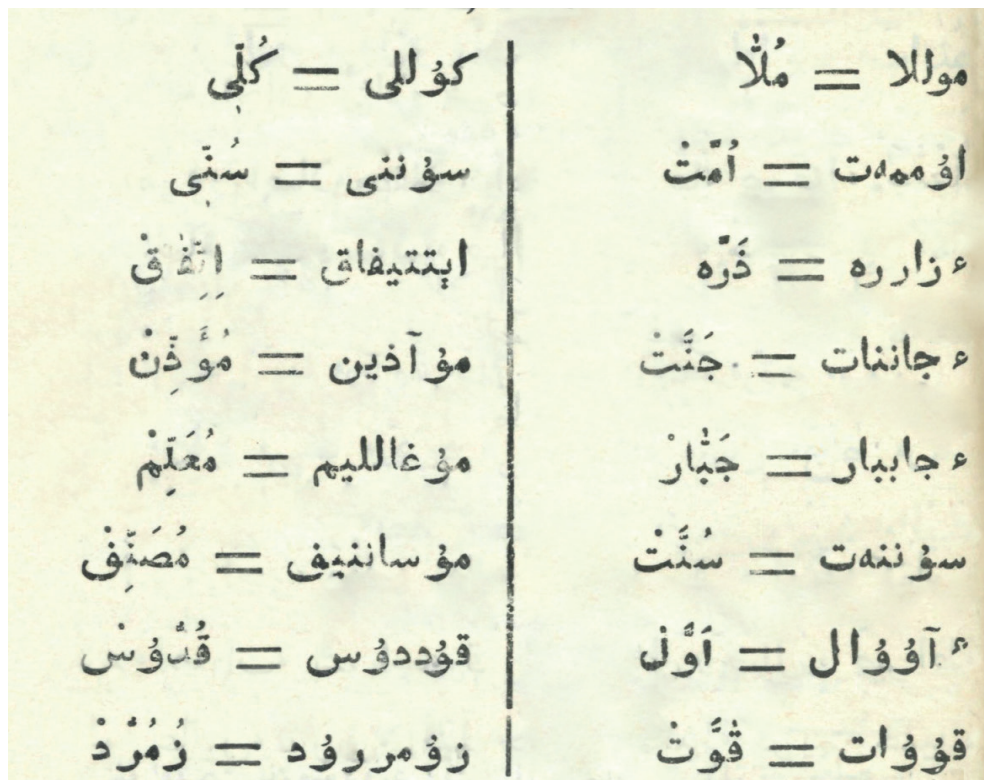
دايرا = دَائِرَةٌ	قوران = قُرْآن
غايب = غَائِبٌ	قىراغات = قِرَاثٌ
مۇلايم = مَوْلَائِمُ	سؤال = سِوَالٌ
مۇمىن = مُؤْمِنٌ	فايدا = فَايْدَةٌ
يا اَجوج يا اَجوج	دايم = دَائِمٌ
ما اَجوج = مَا اَجوج	لايىق = لَائِقٌ

Құран = Қураан
қыйрағат = қираат
сауал = суал
файда = фәйдә
дәйім = даайм
лайық = лаайқ

дайра = дайра
ғайып = ғайб
мүләйім = мулайм
мумин = мумин
йәжүж = иажуж
мәжуж = мәжуж

Құранның екінші сүресін оқып жүрмін. Қираат — оқу деген сөз. Сауалыма жауап қайыр. Наһандықтан фәйдә жоқ, зарар көп. Мен даим ерте жатамын һәм ерте тұрамын. Мухид дариясы жерді айналып жатқан зор теңіз. Иесіне аты лайқ екен.

*

Молла = мулла

үммет = уммт

зәрре = зарра

жәннәт = жаннат

Жаббар = Жаббар

сүннет = суннат

әуел = аууал

қуат = қууат

күллі = кулли

сүнни = сунни

иттифақ = иттифақ

муадин = муадин

мұғалім = му'аллим

мұсанниф = мусанниф

құддүс = құддус

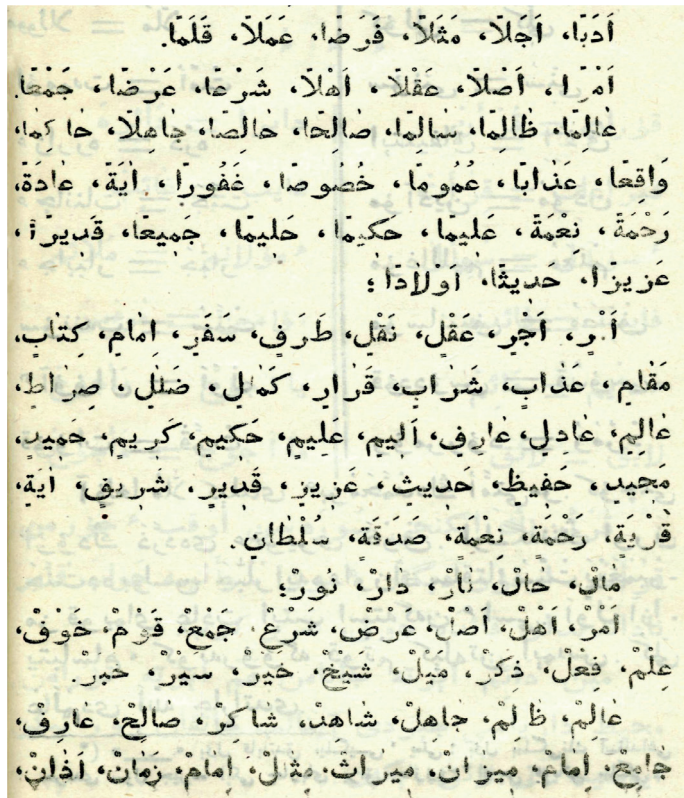
зүмүруд = зумуруд

Ауылға мулла келді. Біз Мухамаддың үмматымыз. Күшті удың зарра-дей түйірі жоқ. Өлгеннің орны жаннатта болсын. Жаббар ием өзің сақта. Суннат пайғамбарымыз қоймай ғадат етіп істеген ісі. Аууал азайтпасам көтеруге қууатым келетін емес. Кулли ғаламды Алла жаратты.

*Бұл қаттылық белгісі, яғни бұл белгінің астындағы харіфті сол жерде екі жазбай бірақ жазуу үшін қойатын белгі.

Ән ин үн²⁴

ن = أن، ن = إن، ن = أن.

Әдеп²⁵ , ажал, мәселе, парыз, амал, қалама.

Әмір, асыл, ғақыл, аһла, шырға, арыз, жамаға.

Ғалима, Залима, Салима, Салиха, Халида, Жаһила, Хакима, уақиға, ғазаб, ғумума, хусуса, Ғафура, аят, әдет, рахмет, ниғмет, Ғалима, Хакима, Халима, Жамиға, Қадира, Ғазиза, Хадиша, Улада.

Ар, ажар, ғақыл, нақыл, сарф, сапар, имам, кітап, мақам, азап, шарап, қарар, кәмил, залал, сират, ғалым, әділ, ғарып, әлім, ғылым, хаким, кәрім, Хамит, Мәжит, хафиз, хадис, ғазиз, қадыр, шәріп, айт, қарият, рахмет, ниғмет, садақа, сұлтан.

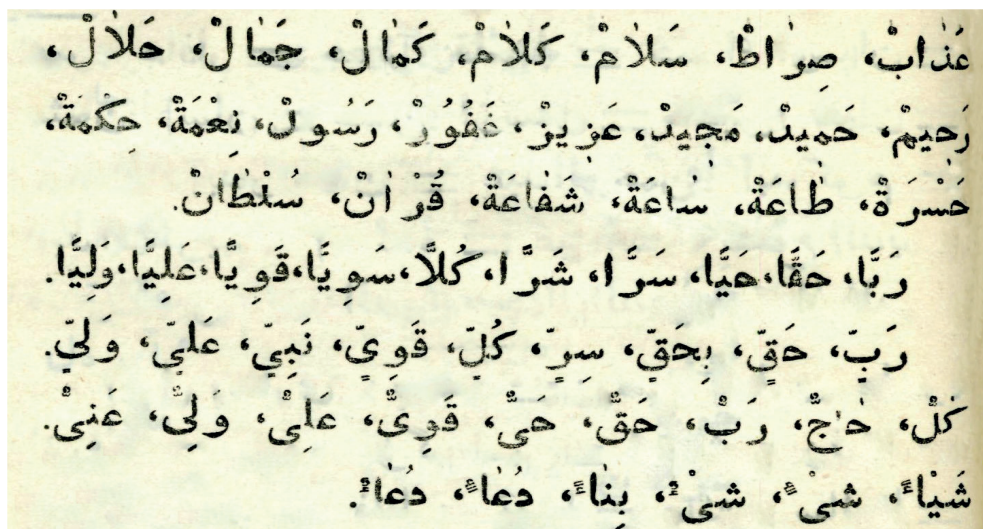
²⁴ Араб тілінің ерекшелігін түсіндіруге арналған осы беттегі мысалдар 1913 жылғы «Оқу құралындағы» мысалдарға ұқсамайды. — ред.

²⁵ Бұл жердегі мысалдар біршама көп болғандықтан, барынша қазақ тіліндегі дыбысталуына жақын бейнелеп жазуды жөн көрдік. Түпнұсқасын бірге бердік. — ред.

Мал, хәл, нар, дар, нүр.

Әмір, ақыл, асыл, арыз, шарх, жамиғ, қауым, қауіп, ғылым, пиғыл, зікір, майлы, шайх, хайыр, сиыр, хабар.

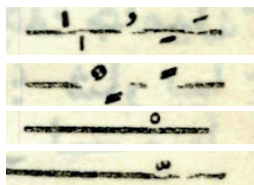
Ғалым, зәлым, жаһил, шаһид, шәкір, салих, ғарып, жамиғ, имам, мизан, мирас, мысал, имам, заман, азан.

Азап, сырат, ислам, салам, кәләм, камал, жамал, халал, рахим, хамид, мажид, газиз, ғафур, расул, ниғмет, хикмет, хасрет, тағат, сағат, шафағат, қуран, султан.

Рабба, Хаққа, хаййан, сара, шара, куллә, сауиә, қауиә, Ғалиә, Уалиә.

Раб, Хақ, бақ, сыр, күллі, қауи, нәби, ғали, уәли, хақ, қауи, Ғани, шайә, бина, дұға, дуа

Бұлар харекет деп аталады.

Бұлар тануин деп аталады.

Бұл сүкін деп аталады.

Бұл ташдид деп аталады. Ғараб сөзінде харекет, тануин, сүкін, ташдид қойылмаған хәріптер оқылмайды. Сөз басында сүкінді "ф" тұрса, яки ташдитті әріп тұрса ол әріп өткен сөзге жалғанып оқылады²⁶.

²⁶ Бұл түсіндірулер 1913 жылығы «Оқу құралында» жоқ. Ал 1922 жылығы «Оқу құралында» осы мысалдардан кейін кітап авторы бұл мысалдарды «Құран» аяттарымен түсіндіру керек екенін, оны мұғалім өзі қолға алуын талап етеді. 1923-1925 жылығы «Оқу құралдарында» араб дыбыстарына байланысты осы көлемді (20 бет) мазмұндар түгел қысқартылып, қазақ тіліне сіңіп келе жатқан бірнеше әріпке ғана қысқаша тоқталып өткен. — ред.